

Terminologian sanasto

Terminologins terminologi

Terminology of Terminology

Vocabulaire de la terminologie

Julkaisija: Sanastokeskus TSK ry
Albertinkatu 23 A 12, 00120 Helsinki
puhelin (09) 2709 1060
faksi (09) 608 859
s-posti tsk@tsk.fi
<http://www.tsk.fi>

© Nordterm

ISBN 952-9794-24-X

ISSN 0359-5390

Helsinki 2006

Esipuhe

Tämä Terminologian sanasto (TSK 36) on Nordtermin *Terminologins terminologi på nordiska* -sanaston (Nordterm 13) suomalainen versio.

Terminologins terminologi på nordiska syntyi vuonna 2005 käynnistyneessä yhteispohjoismaisessa sanastohankkeessa, joka sai rahoitusta Pohjoismaisen ministerineuvoston Nordplus språk -ohjelmasta. Projektia koordinoi Terminologikum TNC Ruotsista ja siihen osallistui Nordtermin jäseniä kaikista yhteistyöorganisaation jäsenmaista ja kielialueilta. Sanastoon koottiin lähes 80 terminologiaan ja sanastotyöhön liittyvää käsitettä, jotka määriteltiin islanniksi, kirjanorjaksi, ruotsiksi, suomeksi ja tanskaksi. Termivastineet sanastoon kerättiin edellä mainittujen kielten lisäksi myös englannin, fäärin, grönlannin, pohjoissaamen, ranskan ja uusnorjan kielillä. Lisäksi käsitteistö kuvattiin käsitejärjestelmäkaavioiden avulla.

Terminologins terminologi på nordiska pohjautuu Nordtermin vuonna 1989 valmistuneeseen *Terminologins terminologi* -sanastoon, ja sen valmistelussa hyödynnettiin tausta-aineistona myös kansainvälisen standardisointijärjestön ISON terminologiakomitean (TC 37) vuonna 2000 julkaistua sanastostandardia *ISO 1087-1 Terminology work – Vocabulary – Part 1: Theory and application*.

Suomen osalta pohjoismaista sanastotyötä koordinoi Sanastokeskus TSK, ja aineistoa kommentoivat Valtioneuvoston kanslian kielipalvelu sekä soveltavan kielitieteen yliassistentti Anita Nuopponen Vaasan yliopistosta. Nordterm tulee julkaisemaan Terminologins terminologi på nordiska -sanaston (Nordterm 13) kokonaisuudessaan.

Tähän Terminologian sanastoon Sanastokeskus TSK on koonnut kaikki pohjoismaisen sanaston käsitteet suomen- ja ruotsinkielisinä termeineen, määritelmineen ja huomautuksineen sekä englannin- ja ranskankielisine termivastineineen. Termitietueiden lisäksi käsitteet on esitetty suomenkielisissä käsitejärjestelmäkaavioissa. Sanaston lähdekielenä on ruotsi, mutta suomenkielistä osiota ei ole kokonaisuudessaan tuotettu kääntämällä, vaan mm. esimerkit poikkeavat osittain lähdekielen esimerkeistä. Sanasto soveltuu esimerkiksi terminologian ja sanastotyön opetuksen tueksi.

Kiitämme kaikkia kanssamme yhteistyötä tehneitä asiantuntijoita arvokkaasta avusta.

Sisällysluettelo

Esipuhe.....	3
Käsitekaavioluettelo.....	5
Terminologisesta sanastotyöstä.....	6
Sanaston rakenne ja merkinnät.....	7
1 Käsite ja käsitepiirteet	10
2 Käsitesuhteet	16
3 Määritelmät	19
4 Termit	22
5 Termien ja käsitteiden suhteet	27
6 Sanastotyö	30
7 Terminologisen tiedon esittäminen	34
Ranskankielinen hakemisto / Index français.....	37
Englanninkielinen hakemisto / English index.....	38
Ruotsinkielinen hakemisto / Svenskt register.....	39
Suomenkielinen hakemisto.....	40

Käsitekaavioluettelo

Käsitekaavio 1. Käsite ja käsitepiirteet.....	14
Käsitekaavio 2. Käsitetyypit.....	15
Käsitekaavio 3. Käsitesuhteet.....	18
Käsitekaavio 4. Määritelmät.....	21
Käsitekaavio 5. Termit.....	26
Käsitekaavio 6. Termien ja käsitteiden suhteet.....	29
Käsitekaavio 7. Sanastotyö.....	33
Käsitekaavio 8. Terminologisen tiedon esittäminen.....	36

Terminologisesta sanastotyöstä

Terminologins terminologi på nordiska ja sen suomalainen versio on laadittu terminologisten periaatteiden ja menetelmien mukaisesti. Näitä menetelmiä on kuvattu yksityiskohtaisesti muun muassa *Sanastotyön käsikirjassa* (TSK 14, SFS-käsikirja 50, 1989). Terminologiselle sanastotyölle on ominaista käsitekeskeisyys. Siinä missä sanakirjatyö tarkastelee sanoja ja niiden merkityksiä, terminologian lähtökohtana ovat käsitteet ja niiden väliset suhteet.

Käsitteet ovat ihmisen mielessään muodostamia ajatusmalleja, jotka vastaavat tiettyjä ympäröivän todellisuuden kohteita, niin sanottuja **tarkoitteita**. Tarkoitteet voivat olla konkreettisia tai abstrakteja, ja niillä on erilaisia sisäisiä ja toisiin tarkoitteisiin liittyviä ominaisuuksia. Näistä ominaisuuksista muodostettuja ajatusmalleja kutsutaan **käsitepiirteiksi**. Käsitteen sisältö muodostuu joukosta erilaisia käsitepiirteitä, joista olennaiset ja erottavat kuvataan kielellisesti **määritelmän** avulla. **Termit** puolestaan ovat käsitteiden kielellisiä nimityksiä, joiden avulla voidaan lyhyesti viitata käsitteen koko sisältöön – edellyttäen, että se on tunnettu.

Terminologisista työmenetelmistä tärkein on **käsiteanalyysi**, jossa selvitetään kunkin käsitteen olennainen sisältö, käsitteiden väliset suhteet ja näiden suhteiden perusteella muodostuvat käsitejärjestelmät. Käsiteanalyysin tuloksia käytetään hyväksi kirjoitettaessa määritelmiä ja usein myös valittaessa termejä. Käsitejärjestelmät kuvataan usein myös graafisina kaavioina.

Käytännön terminologisessa käsiteanalyysissä eritellään yleensä kolmenlaisia käsitesuhteita.

Hierarkkinen suhde vallitsee laajemman yläkäsitteen ja sitä suppeamman alakäsitteen välillä. Alakäsite sisältää tällöin kaikki yläkäsitteen piirteet sekä vähintään yhden lisäpiirteen, ja sitä vastaa suppeampi joukko tarkoitteita kuin yläkäsitettä. Alakäsite voidaan siis ajatella yläkäsitteen erikoistapaukseksi. Esimerkiksi *olennaispiirre* on *käsitepiirteen* hierarkkinen alakäsite ja *erottava piirre* on *olennaispiirteen* hierarkkinen alakäsite. Kustakin hierarkkisesta alakäsitteestä tulee aina voida osoittaa todeksi looginen lause "Y on eräänlainen X" (esim. "erottava piirre on eräänlainen olennaispiirre").

Koostumussuhteessa alakäsitteet ovat osia yläkäsitteenä olevasta kokonaisuudesta. Yläkäsitteen piirteet eivät kuitenkaan sisälly alakäsitteeseen kuten hierarkkisessa käsitejärjestelmässä. Esimerkiksi *käsitejärjestelmä* koostuu *käsitteistä* ja *käsitesuhteista*. Koostumussuhteisesta alakäsitteestä ei voida todeta lausetta "Y on eräänlainen X".

Funktiosuhteina kuvataan laaja joukko erilaisia käsitesuhteita, joita ei voida luokitella hierarkkisiksi tai koostumussuhteiksi. Niitä ovat esimerkiksi ajalliset, paikalliset, toiminnalliset, välineelliset sekä alkuperään ja syntyyn liittyvät suhteet. Funktiosuhteen tyyppi käy yleensä ilmi määritelmän kielellisestä muodosta. Esimerkkejä erilaisista funktiosuhteista ovat *käsitteen* ja *tarkoitteen* sekä *käsitejärjestelmän* ja *käsitejärjestelmäkaavion* väliset suhteet.

Käsitejärjestelmät ovat tavallisesti **moniulotteisia** ja **sekakoosteisia**. Moniulotteisuudella tarkoitetaan sitä, että yläkäsitteestä voidaan päästä eri jaotteluperusteita käyttäen erilaisiin alakäsitevalikoimiin. Yhden valikoiman mukaiset alakäsitteet ovat aina toisensa poissulkevia, kun taas useasta eri valikoimasta poimittuja alakäsitteitä voidaan yhdistää uusiksi käsitteiksi. Esimerkiksi *termejä* voidaan ryhmitellä rakenteen mukaan, esimerkiksi *johdostermi* ja *sanaliittotermi*, tai suositettavuuden mukaan, esimerkiksi *suositettava termi* ja *hylättävä termi*. Sekakoosteisuus puolestaan tarkoittaa sitä, että samassa käsitejärjestelmässä esiintyy useita eri käsitesuhtetyyppejä. Käsitejärjestelmien graafista kuvaamista esitellään kohdassa Sanaston rakenne ja merkinnät.

Sanaston rakenne ja merkinnät

Terminologian sanasto on ryhmitelty aiheenmukaisesti jäsennehtyihin lukuihin, jotka sisältävät termi- ja määritelmätiedot sekä käsitejärjestelmäkaaviot. Kunkin luvun sisällä toisilleen läheiset käsitteet on pyritty sijoittamaan lähekkäin. Sanaston lopussa on aakkosellinen hakemisto kullakin sanaston kielellä.

Terminologian sanaston termit, määritelmät ja niitä täydentävät huomautukset esitetään sanastossa **termitietueina**. Kukin termitietue sisältää yhden käsitteen tiedot. Esimerkiksi:

1	24
2	sisältömääritelmä
3	mieluummin kuin: intensionaalinen määritelmä
4	sv intensionell definition; innehållsdefinition en intensional definition fr définition <i>f</i> par compréhension; définition <i>f</i> par intention
5	<i>määritelmä</i> , joka kuvailee <i>käsitteen</i> yksilöimällä sen <i>hierarkkisen yläkäsitteen</i> ja <i>erottavat piirteet</i>
6	Erottavien piirteiden rajausta voi vaihdella sen mukaan, mitä käsitesuhteita halutaan tuoda esiin ja millaisille käyttäjille määritelmä on tarkoitettu. Esimerkiksi: maastoajoneuvo – ajoneuvo, joka soveltuu käytettäväksi tiestön ulkopuolella.
7	<i>definition</i> som beskriver <i>begreppet</i> genom att ange dess <i>överordnade begrepp</i> och dess <i>särskiljande kännetecken</i>
8	Vilka <i>kännetecken</i> som betraktas som särskiljande kan variera beroende på vilka begreppsrelationer som man vill belysa och för vilka användare definitionen är avsedd. Exempel: tågfordon – fordon som är speciellt konstruerat för att framföras på järnväg.

Termitietue sisältää siis tietueen numeron (1), käsitettä vastaavat suomenkieliset termit (2), mahdolliset hylättävät suomenkieliset termit (3), ruotsin-, englannin-, ja ranskankieliset termivastineet ja mahdolliset hylättävät termivastineet (4), käsitteen suomenkielisen määritelmän (5) ja mahdollisesti myös määritelmää täydentävän suomenkielisen huomautuksen (6) sekä ruotsinkielisen määritelmän (7) ja mahdollisen ruotsinkielisen huomautuksen (8).

Termeistä samanarvoiset **synonyymit** on erotettu toisistaan puolipisteellä. Jos suomenkielistä termiä ei suositeta käytettäväksi esimerkiksi vierasperäisyyden tai käsitteellisen epätarkkuuden vuoksi, termiä edeltää merkintä "mieluummin kuin:". Määritelmässä ja huomautuksissa kursivoidut termit viittaavat tässä sanastossa toisaalla määritelyihin käsitteisiin.

Termitietueissa määritellyille käsitteille on annettu vieraskieliset **vastineet** ruotsiksi, englanniksi ja ranskaksi, ja vastineet on merkitty standardisoiduin kielten tunnuksin (vrt. *SFS-ISO 639-1: Kielten nimien tunnukset. Osa 1: Kaksikirjaimiset tunnukset*) seuraavassa järjestyksessä:

sv	ruotsi
en	englanti
fr	ranska

Vastineiden suvut ja luvut on merkitty seuraavasti:

<i>f</i>	feminiini
<i>m</i>	maskuliini
<i>n</i>	neutri (myös ruotsin ett-suku)
<i>pl</i>	monikko

Käsitteiden sisältöä kuvaavat ja rajaavat **määritelmät** on laadittu terminologiassa käytettyjen yleisten periaatteiden mukaisesti. Määritelmät sisältävät vähimmäismäärän tietoa käsitteen yksilöimiseksi ja erottamiseksi muista lähikäsitteistä. Määritelmät on muotoiltu siten, että niiden avulla voidaan tunnistaa kunkin käsitteen paikka käsitejärjestelmässä. Kansainvälisten määritelmänkirjoitusperiaatteiden mukaisesti määritelmät alkavat pienellä kirjaimella, eikä niiden lopussa ole pistettä.

Määritelmää täydentävissä **huomautuksissa** on muun muassa esitetty lisätietoja käsitteen sisällöstä, annettu esimerkkejä ja kerrottu käsitteeseen läheisesti liittyvistä muista käsitteistä. Huomautukset alkavat isolla kirjaimella, niiden lopussa on piste ja ne on erotettu määritelmistä sisennyksellä.

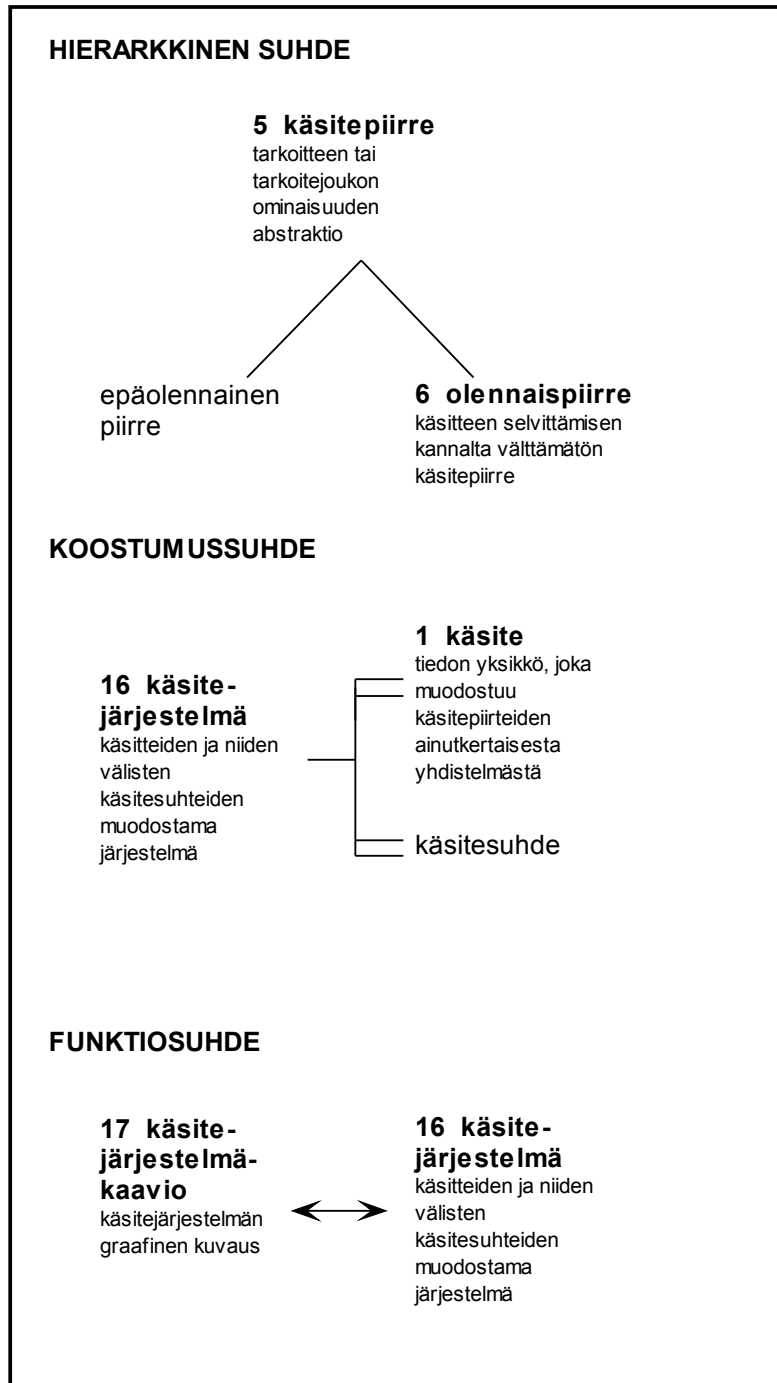
Kun määritelmässä tai huomautuksissa on viitattu erityisesti käsitetasoon, käsitteeseen viittaava termi on puolilainausmerkeissä.

Sanastossa on mukana käsitteiden välisiä suhteita kuvaavia **käsitejärjestelmäkaavioita**. Kaaviot eivät kuvaa mitään todellisuudessa esiintyvää yksittäistä tilannetta, tapahtumaa tai järjestelmää, minkä vuoksi käsitejärjestelmäkaaviot eroavat muun muassa organisaatiokaavioista ja prosessikaavioista. Sen sijaan käsitejärjestelmäkaaviot kuvaavat, kuten käsitteiden sanalliset määritelmätkin, niitä yleistyksiä, joita ihmiset mielessään muodostavat joukosta samantyyppisiä todellisuuden ilmentymiä ja joita nimitetään käsitteiksi.

Käsitejärjestelmäkaavioissa on käytetty terminologisten käsitesuhteiden Suomessa vakiintuneita merkintätapoja. **Hierarkkisia käsitesuhteita** kuvataan pysty- ja vinoviivoin piirrettävinä puudiagrammeina. **Koostumussuhteita** kuvataan pysty- ja vaakaviivoista muodostettuina kampadiagrammeina. Kaksoisviivan käyttö koostumussuhteessa viittaa tilanteeseen, jossa kokonaisuuteen tarvitaan tyypillisesti monta kyseisenlaista osaa. Hierarkia- ja koostumussuhteiden piirrossuunta on yleensä joko ylhäältä alaspäin tai vasemmalta oikealle. **Funktiosuhteita** kuvataan nuoliilla. **Moniulotteisuus** on esitetty paksunnetuilla viivoilla. Lisäksi jaotteluperuste voidaan merkitä ulottuvuusviivan viereen. Katkoviivoilla on merkitty käsitesuhteita, jotka ovat käsitteen ymmärtämisen kannalta tärkeitä mutta määrittelyn kannalta epäolennaisia.

Käsitejärjestelmäkaavioissa kutakin käsitettä on yleensä kuvattu termin ja määritelmän avulla. Lisäksi kaavioissa voi olla viittauksia käsitteisiin, joita ei ole määritelty tässä sanastossa. Sanastossa omana termitietueenaan esiintyvien käsitteiden termit on esitetty lihavoituina, kun taas määrittelemättömiin käsitteisiin viittaavat termit ovat lihavoimattomia. Numerot termien edessä viittaavat sanaston tietuenumeroihin.

Käsitejärjestelmäkaavioiden merkintöjä havainnollistaa seuraava esimerkki:

1 Käsite ja käsitepiirteet

1

käsite

sv begrepp *n*
 en concept
 fr concept *m*; notion *f*

tiedon yksikkö, joka muodostuu [käsitepiirteiden](#) ainutkertaisesta yhdistelmästä

Käsitteitä käytetään tiedon jäsentämiseen. Käsitteet eivät välttämättä ole kielisidonnaisia, mutta yhteiskunta- ja kulttuurisidonnaiset tekijät vaikuttavat usein erilaisen käsitejaon syntymiseen eri kielissä. Kaikille käsitteille ei välttämättä ole vakiintunut niitä vastaavaa kielellistä ilmausta.

kunskapsenhet som skapats genom en unik kombination av [kännetecken](#)

Begreppen används för att strukturera vetande. Begrepp är inte nödvändigtvis bundna till ett visst språk. De påverkas dock av sociala eller kulturbetingade förutsättningar som ofta leder till skilda indelningar i olika språk. Ett begrepp måste inte nödvändigtvis ha något motsvarande språkligt uttryck.

2

käsitteen ala; käsitteen ekstensio; ekstensio

sv extension; begreppsomfång *n*
 en extension
 fr extension *f*

tiettyä [käsitettä](#) vastaavien [tarkoitteiden](#) muodostama joukko

[Terminologiaa \(2\)](#) käsittelevässä kirjallisuudessa käsitteen ala määritellään joskus myös käsitteen kaikkien [hierarkkisten alakäsitteiden](#) joukoksi.

uppsättning [referenter](#) som kan knyts till ett visst [begrepp](#)

I terminologisk litteratur definieras ibland extension också som 'uppsättning av ett begrepps samtliga [underordnade begrepp](#)'.

3

tarkoite

mieluummin kuin: objekti

sv referent
 en object
 fr objet *m*

olio, joka voidaan osoittaa, käsittää tai kuvitella ja joka vastaa tiettyä [käsitettä](#)

Tarkoitteet voivat olla konkreettisia (moottori, paperi), abstrakteja (koordinaatti, tasapaino) tai keksittyjä (yksisarvinen).

entitet som kan påvisas eller uppfattas eller som man kan föreställa sig och som ett [begrepp](#) kan knyts till

Referenter kan vara konkreta (motor, papper), abstrakta (koordinat, stabilitet) eller påhittade (enhörning).

4

käsitteen sisältö; käsitteen intensio; intensio

sv intension; begreppsinnehåll *n*
 en intension
 fr compréhension *f*

[käsitepiirteiden](#) joukko, joka yksilöi tietyn [käsitteen alan](#)

uppsättning [kännetecken](#) som pekar ut [extensionen](#) hos ett visst [begrepp](#)

5

käsitepiirre

sv kännetecken *n*
 en characteristic
 fr caractère *m*

tarkoitteen tai tarkoitejoukon ominaisuuden abstraktio

Käsitepiirteitä käytetään *käsitteiden* kuvaamisessa.

abstraktion av en egenskap hos en viss *referent* eller hos en grupp av referenter

Kännetecken används för beskrivning av *begrepp*.

6

olennaispiirre; olennainen käsitepiirre

sv väsentligt kännetecken *n*
 en essential characteristic
 fr caractère *m* essentiel

käsitteen selvittämisen kannalta välttämätön *käsitepiirre*

Se mikä katsotaan olennaiseksi ja mikä epäolennaiseksi käsitepiirteeksi riippuu paljolti siitä, mikä *käsitejärjestelmä* halutaan esittää ja mille kohderyhmälle *määritelmä* on tarkoitettu.

kännetecken som är nödvändigt för att klargöra ett visst *begrepp*

Vad som kan anses vara ett väsentligt eller ett icke-väsentligt kännetecken beror i hög grad på vilket *begreppssystem* som man väljer att redovisa och vilken målgrupp som *definitionen* är avsedd för.

7

erottava piirre; erottava käsitepiirre

sv särskiljande kännetecken *n*
 en delimiting characteristic
 fr caractère *m* distinctif

olennaispiirre, jonka perusteella *käsite* eroaa lähikäsitteistään

Esimerkiksi erottavaa piirrettä selkänöja voidaan käyttää erottamaan *vieruskäsitteet* 'nojatuoli' ja 'jakkara' toisistaan.

väsentligt kännetecken som skiljer ett *begrepp* från relaterade begrepp

Exempel: det särskiljande kännetecknet har ryggstöd kan användas för att åtskilja de *sidoordnade begreppen* 'pall' och 'stol'.

8

yleiskäsite

sv allmänbegrepp *n*
 en general concept
 fr concept *m* général

käsite, joka vastaa kahta tai useampaa *tarkoitetta*, joilla on yhteisiä ominaisuuksia

Esimerkiksi: 'moottori', 'meri' ja 'lahjakkuus'.

begrepp som kan knytas till två eller flera *referenter* som har gemensamma egenskaper

Exempel: 'motor', 'hav', 'begåvning'.

9

yksilökäsite

sv individualbegrepp *n*
 en individual concept
 fr concept *m* unique

käsite, joka vastaa yhtä ainutkertaista *tarkoitetta*

Yksilökäsitteisiin viitataan *erisnimillä* kuten 'Jupiter' ja 'Itämeri'. *Sanastotyössä* käsitellään yksilökäsitteitä melko harvoin.

begrepp som kan knyts till en unik *referent*

Individualbegrepp benämns med *egennamn*. Exempel: 'Jupiter', 'Östersjön'. Individualbegrepp utreds inte så ofta i *terminologiarbete*.

10

hierarkkinen yläkäsite

sv överordnat begrepp *n*; överbegrepp *n*
 en superordinate concept; broader concept
 fr concept *m* superordonné

käsite, joka on *hierarkkisessa suhteessa* toiseen käsitteeseen ja jonka sisältö on osa tämän toisen käsitteen sisältöä

'Puu' on 'havupuun' hierarkkinen yläkäsite, mikä tarkoittaa, että puu-käsitteen sisältö on osa havupuu-käsitteen sisältöä.

begrepp som står i *generisk relation* till ett annat begrepp och vars *intension* inkluderas i intensionen av det andra begreppet

'Träd' är ett överordnat begrepp till 'barrträd' vilket innebär att intensionen av 'träd' inkluderas i intensionen av 'barrträd'.

11

hierarkkinen alakäsite

sv underordnat begrepp *n*; underbegrepp *n*
 en subordinate concept; narrower concept
 fr concept *m* subordonné

käsite, joka on *hierarkkisessa suhteessa* toiseen käsitteeseen ja jonka sisältöön kuuluu tämän toisen käsitteen sisältö

Esimerkiksi 'havupuu' on 'puun' hierarkkinen alakäsite, mikä tarkoittaa, että havupuu-käsitteen sisältöön kuuluu puu-käsitteen sisältö.

begrepp som står i *generisk relation* till ett annat begrepp och vars *intension* inkluderar intensionen av det andra begreppet

Exempel: 'Barrträd' är ett underordnat begrepp till 'träd' vilket innebär att intensionen av 'barrträd' inkluderar intensionen av 'träd'.

12

koostumussuhteinen yläkäsite; koostumussuhteen yläkäsite; kokonaisuuskäsite

sv helhetsbegrepp *n*
 en comprehensive concept
 fr concept *m* intégrant

koostumussuhteinen *käsite*, joka vastaa kokonaisuutta

Esimerkiksi 'polkupyörän' ja 'polkimen' välisessä *koostumussuhteessa* 'polkupyörä' on koostumussuhteinen yläkäsite.

begrepp i en *partitiv begreppsrelation* som avser helheten

Exempel: I den partitiva begreppsrelationen mellan 'cykel' och 'pedal' är 'cykel' helhetsbegrepp.

13

koostumussuhteinen alakäsite; koostumussuhteen alakäsite; osakäsite

sv delbegrepp *n*
 en partitive concept
 fr concept *m* partitif

koostumussuhteinen *käsite*, joka vastaa kokonaisuuden osaa

Esimerkiksi 'polkupyörän' ja 'polkimen' välisessä *koostumussuhteessa* 'poljin' on koostumussuhteinen alakäsite.

begrepp i en *partitiv begreppsrelation* som avser en del av helheten

Exempel: I den partitiva begreppsrelationen mellan 'cykel' och 'pedal' är 'pedal' delbegrepp.

14

vieruskäsite

mieluummin kuin: rinnakkaiskäsite

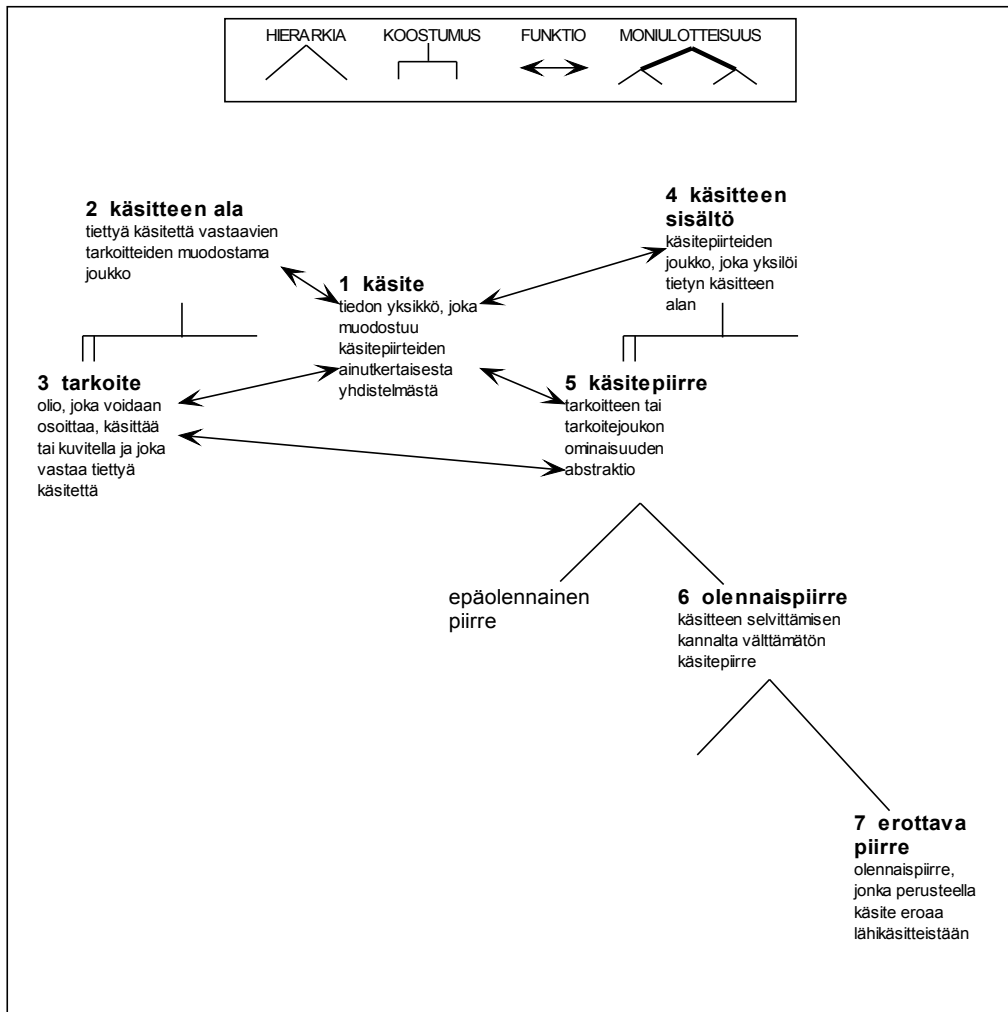
sv sidoordnat begrepp *n*; sidobegrepp *n*
 en coordinate concept
 fr concept *m* coordonné

käsite, jonka lähin *hierarkkinen yläkäsite* on sama kuin siihen verrattavalla toisella käsitteellä ja joka sijoittuu tämän kanssa samaan *käsitejärjestelmän* ulottuvuuteen tai jonka *koostumussuhteinen yläkäsite* on sama kuin siihen verrattavalla käsitteellä

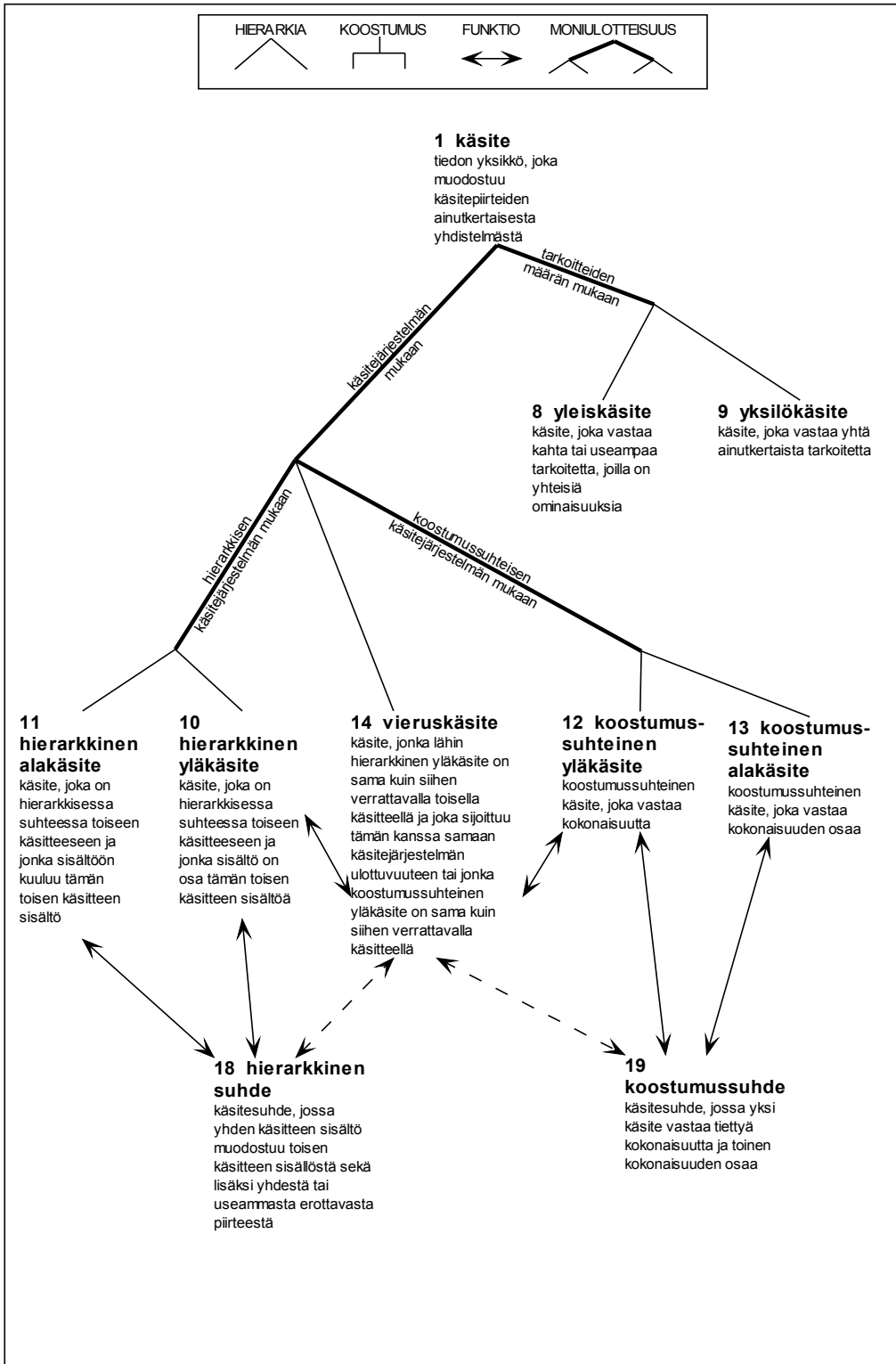
Esimerkiksi putki-käsitteen *hierarkkisina alakäsitteinä* voivat olla materiaalin mukaisessa ulottuvuudessa 'teräsputki', 'kupariputki' ja 'muoviputki'. Puu-käsitteen *koostumussuhteisina alakäsitteinä* voivat olla 'juuri', 'oksa' ja 'runko'. Käsitteet 'teräsputki', 'kupariputki' ja 'muoviputki' sekä vastaavasti 'juuri', 'oksa' ja 'runko' ovat toistensa vieruskäsitteitä.

begrepp med samma närmast *överordnade begrepp* och samma indelningsgrund som ett annat begrepp i ett *generiskt begreppssystem* eller med samma närmaste *helhetsbegrepp* som ett annat begrepp i ett *partitivt begreppssystem*

Exempel: Begreppet 'rör' kan som *underordnade begrepp* ha 'stålrör', 'kopparrör' och 'plaströr' med "material" som indelningsgrund. Begreppet 'träd' kan som underordnade begrepp ha 'rot', 'gren' och 'stam'. Begreppen 'stålrör', 'kopparrör' och 'plaströr' respektive 'rot', 'gren' och 'stam' är sidoordnade begrepp i förhållande till varandra.

Käsitekaavio 1. Käsite ja käsitepiirteet.

Käsitekaavio 2. Käsitetyypit.

2 Käsitesuhteet

15

käsitekenttä

sv begreppsfält *n*
 en concept field
 fr champ *m* conceptuel; champ *m* notionnel

toisiinsa aihepiirin perusteella liittyvien *käsitteiden* joukko

Käsitekenttää voidaan käyttää lähtökohtana *käsitejärjestelmää* muodostettaessa.

uppsättning *begrepp* som är förenade genom viss tematisk samhörighet

Ett begreppsfält kan användas som utgångspunkt när man utarbetar *begreppssystem*.

16

käsitejärjestelmä

sv begreppssystem *n*
 en concept system; system of concepts
 fr système *m* de concepts; système *m* de notions

käsitteiden ja niiden välisten käsitesuhteiden muodostama järjestelmä

Käsitejärjestelmiä voidaan luokitella hierarkkiseksi, koostumussuhteiseksi tai funktiosuhteiseksi sen mukaan, millaisia suhteita käsitteiden välillä on. Käytännön *sanastotyössä* käsitellään usein sekakoosteisia käsitejärjestelmiä, joissa erilaiset käsitesuhteet yhdistyvät.

uppsättning *begrepp* och deras inbördes relationer

Begreppssystemen klassificeras efter de typer av relationer som råder mellan begreppen i generiska, partitiva eller associativa begreppssystem. I praktiskt *terminologiarbete* arbetar man ofta med blandade begreppssystem, där de olika relationstyperna kombineras.

17

käsitejärjestelmäkaavio; käsitekaavio

sv begreppsdiagram *n*
 en concept diagram
 fr schéma *m* conceptuel; schéma *m* notionnel

käsitejärjestelmän graafinen kuvaus

grafisk framställning av ett *begreppssystem*

18

hierarkkinen suhde; hierarkkinen käsitesuhde; hierarkiasuhde

sv generisk begreppsrelation; logisk begreppsrelation
 en generic relation; genus-species relation
 fr relation *f* générique

käsitesuhde, jossa yhden *käsitteen sisältö* muodostuu toisen käsitteen sisällöstä sekä lisäksi yhdestä tai useammasta *erottavasta piirteestä*

begreppsrelation där det ena *begreppets intension* inkluderar det andra begreppets intension samt ytterligare ett eller flera *särskiljande kännetecken*

19

koostumussuhde

sv partitiv begreppsrelation; del-helhetsrelation
 en partitive relation; part-whole relation
 fr relation *f* partitive; relation *f* partie-tout

käsitesuhde, jossa yksi *käsite* vastaa tiettyä kokonaisuutta ja toinen kokonaisuuden osaa

Esimerkiksi 'polkupyörän' ja 'polkimen' välisessä koostumussuhteessa 'polkupyörä' vastaa kokonaisuutta ja 'poljin' kokonaisuuden osaa.

begreppsrelation där det ena *begreppet* avser en helhet och det andra en del av denna helhet

En partitiv relation förekommer mellan begreppen 'cykel' och 'pedal', där 'cykel' avser helheten och 'pedal' en del av denna helhet.

16

20

funktiosuhde

sv associativ begreppsrelation
 en associative relation; pragmatic relation
 fr relation *f* associative; relation *f* pragmatique

käsitesuhde, joka perustuu muuhun kuin *hierarkkiseen* tai *koostumussuhteeseen* liittyvään aiheytteen *käsitteen tarkoitteiden* välillä

Funktiosuhteita ovat esimerkiksi *aikasuhteet*, *syysuhteet* sekä paikkaan ('kala'-'vesi'), välineeseen ('uuni'-'leipä') ja tulokseen ('ompelu'-'vaate') liittyvät suhteet.

begreppsrelation som bygger på en viss icke-hierarkisk tematisk samhörighet mellan *begreppens referenter*

Till associativa begreppsrelationer hör en stor mängd begreppsrelationer, t.ex. *tidsrelationer*, *orsaksrelationer*, lokala begreppsrelationer ('fisk'-'vatten'), instrumentella begreppsrelationer ('ugn'-'bröd'), resultatrelationer ('sy'-'kläder').

21

aikasuhte; temporaalinen käsitesuhde

sv tidsrelation
 en temporal relation
 fr relation *f* temporelle

ajallisen yhteyden osoittava *funktiosuhde*

Kirjan valmistukseen liittyvien *käsitteiden* 'painaminen' ja 'sidonta' välillä vallitsee aikasuhte, sillä painaminen tapahtuu ajallisesti ennen sidontaa.

associativ begreppsrelation som avser samband i tiden

En tidsrelation råder mellan *begreppen* 'tryckning' och 'binding' inom bokframställning, där det förra avser något som i tiden föregår det senare.

22

syysuhde; syy-seuraussuhde; kausaalisuhte

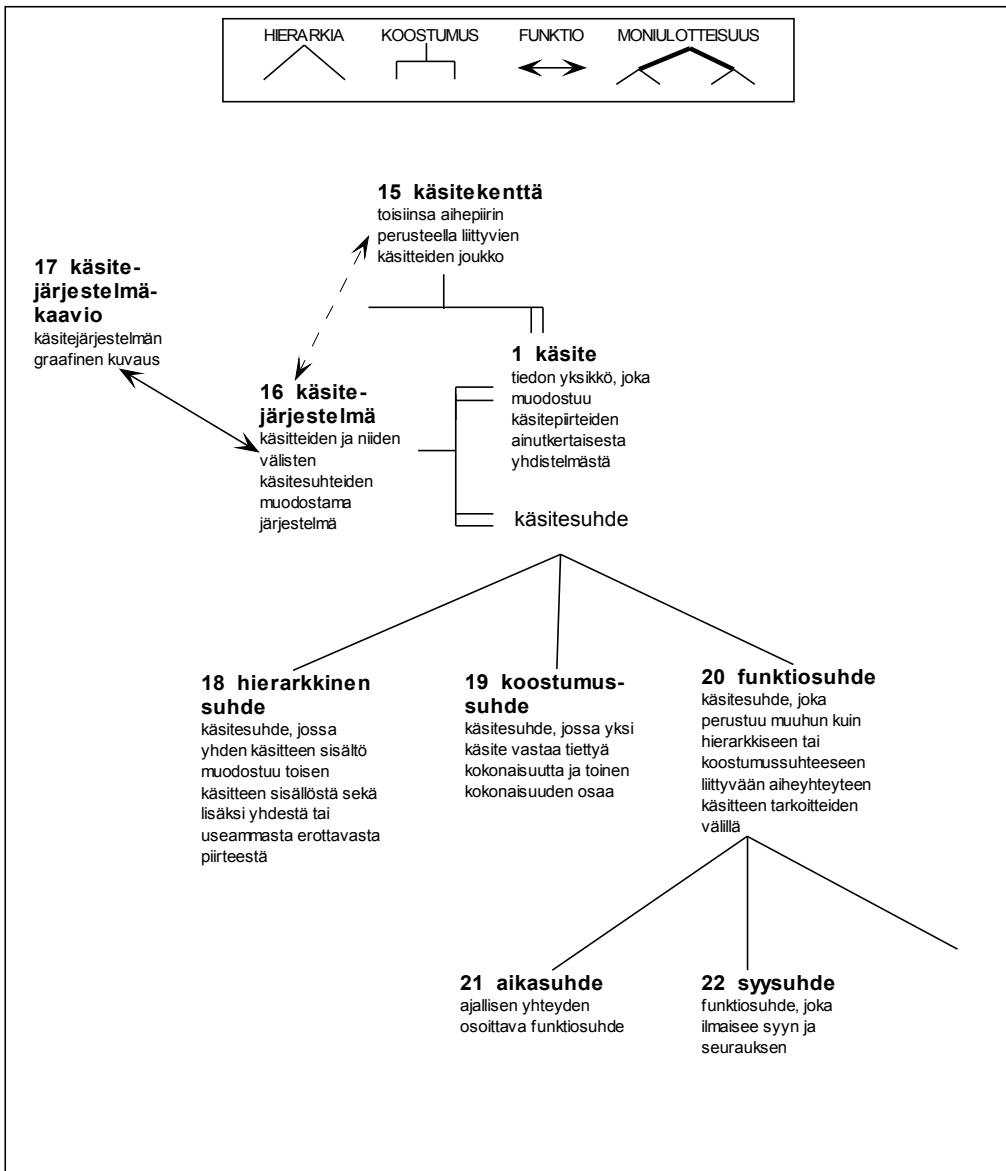
sv orsaksrelation
 en causal relation; cause-effect relation
 fr relation *f* causale

funktiosuhde, joka ilmaisee syyn ja seurauksen

Esimerkiksi *käsitteiden* 'lämpötilan nousu' ja 'lämpölaajeneminen' välillä vallitsee syysuhde, jossa lämpötilan nousu ilmaisee syyn ja lämpölaajeneminen seurauksen.

associativ begreppsrelation som avser orsak och dess verkan

En orsaksrelation råder t.ex. mellan *begreppen* 'temperaturstegring' och 'värmeutvidgning', där det förra avser orsaken och det senare dess verkan.

Käsitekaavio 3. Käsitesuhteet.

3 Määritelmät

23

määritelmä

sv definition
 en definition
 fr définition *f*

käsitteen kuvaus, jonka tulee erottaa käsite sen lähikäsitteistä
 beskrivning som ska avgränsa *begreppet* mot relaterade begrepp

24

sisältömääritelmä

mieluummin kuin: intensionaalinen määritelmä
 sv intensionell definition; innehållsdefinition
 en intensional definition
 fr définition *f* par compréhension; définition *f* par intention

määritelmä, joka kuvailee *käsitteen* yksilöimällä sen *hierarkkisen yläkäsitteen* ja *erottavat piirteet*

Erottavien piirteiden rajausta voi vaihdella sen mukaan, mitä käsitesuhteita halutaan tuoda esiin ja millaisille käyttäjille määritelmä on tarkoitettu. Esimerkiksi: maastoajoneuvo – ajoneuvo, joka soveltuu käytettäväksi tiestön ulkopuolella.

definition som beskriver *begreppet* genom att ange dess *överordnade begrepp* och dess *särskiljande kännetecken*

Vilka *kännetecken* som betraktas som särskiljande kan variera beroende på vilka begreppsrelationer som man vill belysa och för vilka användare definitionen är avsedd.
 Exempel: tågfordon – fordon som är speciellt konstruerat för att framföras på järnväg.

25

joukkomääritelmä

mieluummin kuin: alamääritelmä; ekstensionaalinen määritelmä
 sv extensionell definition; omfångsdefinition
 en extensional definition
 fr définition *f* par extension

määritelmä, joka on *käsitteen* kaikkien samaan ulottuvuuteen kuuluvien *hierarkkisten alakäsitteiden* luettelo

Esimerkiksi viikonpäivä: maanantai, tiistai, keskiviikko, torstai, perjantai, lauantai tai sunnuntai.

definition som räknar upp *begreppets* alla *underordnade begrepp* enligt en viss indelningsgrund
 Exempel: veckodag: måndag, tisdag, onsdag, torsdag, fredag, lördag eller söndag.

26

kehämääritelmä

sv cirkeldefinition
 en circular definition
 fr définition *f* tautologique

muotoilultaan puutteellinen *määritelmä*, joka sisältää sisäisen kehän tai muodostaa ulkoisen kehän toisen määritelmän kanssa

Muita muotoilultaan puutteellisia määritelmiä ovat epätäydelliset määritelmät (liian suppeat ja liian laajat määritelmät) sekä tarpeettomasti negatiiviset määritelmät.

bristfälligt utformad *definition* som innehåller en inre cirkel eller bildar en yttre cirkel med en annan definition

Till bristfälligt utformade definitioner räknas ofullständiga definitioner (för snäva eller för vida) och i onödan negativa definitioner.

27

sisäinen kehämääritelmä

sv inre cirkeldefinition
en internal circular definition
fr définition *f* tautologique interne

kehämääritelmä, jossa *käsite* määritellään oman *nimityksensä* avulla

Esimerkiksi: puun korkeus – puun korkeus mitattuna maanpinnalta latvaan.

cirkeldefinition där *begreppet* definieras med hjälp av sin egen *benämning*

Exempel: trähöjd – trähöjd som mäts från markytan till ett träds topp.

28

ulkoinen kehämääritelmä

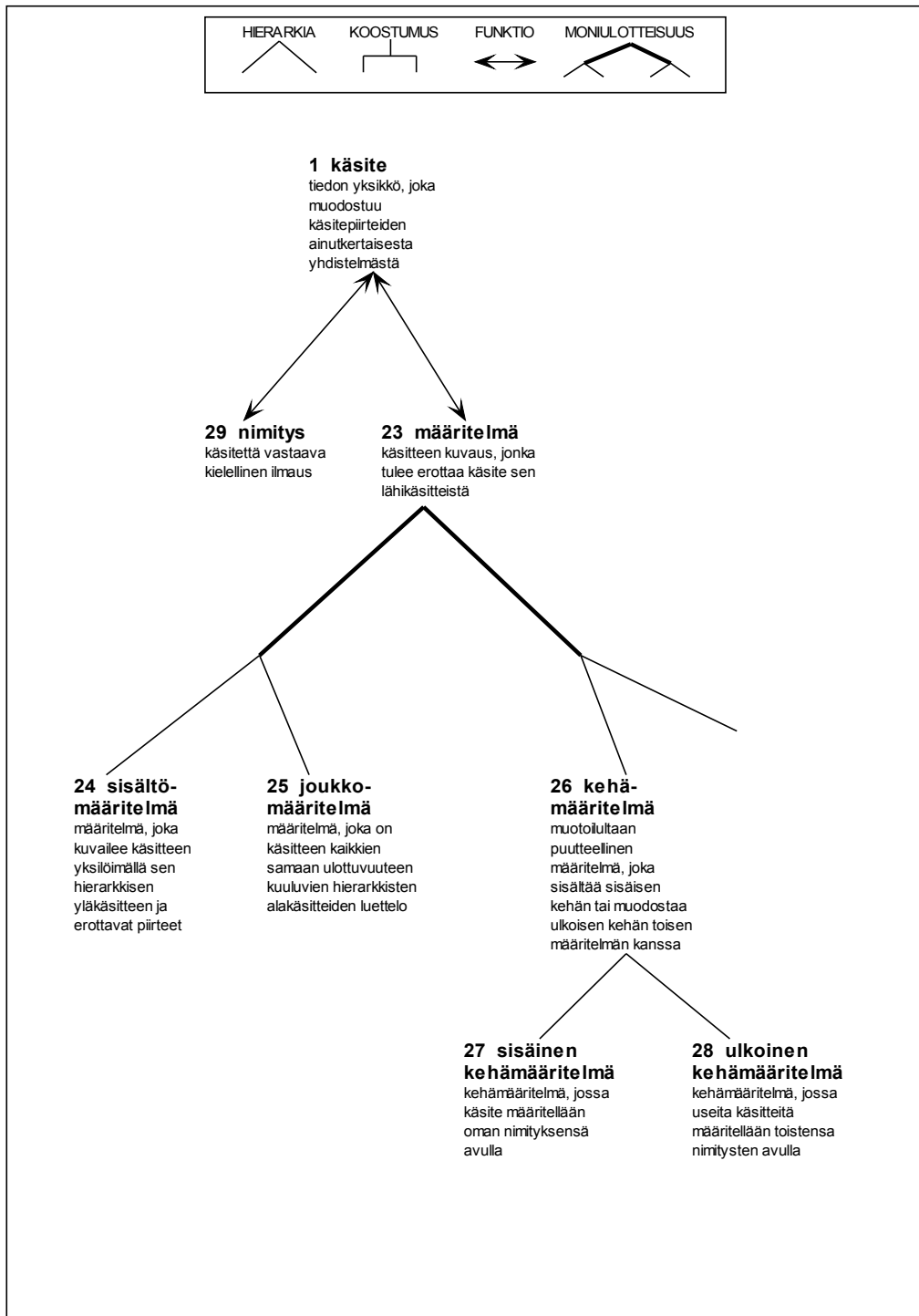
sv yttre cirkeldefinition
en external circular definition
fr définition *f* tautologique externe

kehämääritelmä, jossa useita *käsitteitä* määritellään toistensa *nimitysten* avulla

Esimerkiksi: ikivihreä puu – puu, joka ei pudota lehtiään, lehtensä pudottava puu - puu, joka ei ole ikivihreä.

cirkeldefinition där flera *begrepp* definieras med hjälp av varandras *benämningar*

Exempel: medurs – med rörelse i riktning motsatt moturs; moturs - med rörelse i riktning motsatt medurs.

Käsitekaavio 4. Määritelmät.

4 Termit

29

nimitys

sv benämning
 en designation
 fr désignation *f*

käsitettä vastaava kielellinen ilmaus

Sanastotyössä käsitellään kolmen tyyppisiä nimityksiä: *termejä*, *erisnimiä* ja symboleja.

begreppsrepresentation i form av ett språkligt uttryck

I *terminologiarbetet* förekommer tre typer av benämningar: *termer*, *egennamn* och symboler.

30

lyhenne

sv förkortning
 en abbreviation
 fr abréviation *f*

nimitys, joka on muodostettu jättämällä sanoja tai kirjaimia pois pidemmästä, samaan *käsitteeseen* viit-
 taavasta nimityksestä

Suomen kielessä on esimerkiksi seuraavanlaisia lyhenteitä: loppulyhenteitä kuten puh. (puhelin), s. (sivu/sivut); sisälyhenteitä kuten klo (kello), tsto (toimisto); koostelyhenteitä kuten lk. (luokka), vrt. (vertaa) ja lyhennesanoja kuten sotumaksu (sosiaaliturvamaksu), Kela (Kansaneläkelaitos).

benämning som skapats genom att ord eller bokstäver har utelämnats från en längre benämning och som står för samma *begrepp* som den längre benämningen

Förkortningar i svenskan indelas vanligen i följande typer: avbrytningar, t.ex. ung. (av ungefär), bl.a. (av bland annat), osv. (av och så vidare); kortord, t.ex. foto (av fotografi); sammandragningar, t.ex. jfr (av jämför), dr (av doktor); initialförkortningar, t.ex. bnp (av bruttonationalprodukt), hiv (av humant immunbristvirus), SP (av Sveriges provnings- och forskningsinstitut) och STIM (av Svenska tonsättares internationella musikbyrå); teleskopord, t.ex. optronik (av optik + elektronik).

31

erisnimi; propri

sv egennamn *n*; proprium *n*
 en appellation; name
 fr appellation *f*, nom *m*

yksilökäsitteen nimitys

Erisnimet kirjoitetaan yleensä suurella alkukirjaimella. Esimerkiksi: Jupiter ja Itämeri.

benämning på ett *individualbegrepp*

Egennamn skrivs normalt med stor begynnelsebokstav. Exempel: Jupiter, Östersjön.

32

termi

sv term
 en term
 fr terme *m*

erikoisalalla käytettävä *yleiskäsitteen nimitys*

Esimerkiksi hakkuu-termi viittaa metsänhoidon alaan kuuluvaan yleiskäsitteeseen.

benämning för ett *allmänbegrepp* som tillhör ett *fackområde*

Exempel: Termen avverkning står för ett allmänbegrepp inom skogsbruk.

33

yhdistämätön termi

sv enkel term
 en simple term
 fr terme *m* simple

termi, joka koostuu vain yhdestä juurimorfeemista ja mahdollisesta affiksista
 Esimerkiksi: talo, tila.

term som är bildad av endast ett rotmorfem med ev. affix
 Exempel: hus, inredning.

34

johdostermi

sv avledd term
 en derivative
 fr dérivé *m*

termi, joka on muodostettu johtimen avulla
 Esimerkiksi: kestävyys on johdettu sanasta kestävä.

term som består av ett ord bildat genom avledning
 Exempel: hållbarhet har avletts av hållbar.

35

sanaliittotermi

sv flerordsterm
 en compound term
 fr terme *m* composé

termi, joka muodostuu kahdesta tai useammasta erilleen kirjoitetusta sanasta
 Esimerkiksi: lauhkea vyöhyke, geneettisesti muunneltu organismi ja erittäin uhanalainen laji.

term som består av två eller fler ord
 Exempel: tempererad zon, genetiskt modifierad organism, byggnad med särskilt bevarandevärde.

36

yhdyssanatermi

sv sammansatt term
 en complex term
 fr terme *m* complexe

termi, joka muodostuu kahdesta tai useammasta yhteen kirjoitetusta kantasanaasta
 Esimerkiksi: rakennuslupa, arvonlisävero ja tiedostonimi.

term som består av ett ord bildat genom sammansättning av två eller fler ordled
 Exempel: bygglov, mervärdesskatt, filnamnsändelse.

37

suositettava termi

sv rekommenderad term
 en preferred term
 fr terme *m* privilégié

termi, joka on arvioitu sopivimmaksi kuvaamaan tiettyä *käsitettä*
 Syyinä termin suosittamiseen voivat olla sen vakiintuneisuus tietyllä *erikoisalalla* tai se, että termi vastaa mahdollisimman tarkasti hyvälle termille asetettuja vaatimuksia. Suositettavat termit esitetään usein *päätermeinä terminologisessa sanastossa* tai *termitietokannassa*.

term som bedömts vara den mest lämpliga för ett visst *begrepp*
 Anledningen till att en term anges som rekommenderad är att den kan vara etablerad inom ett visst *fackområde* eller att den bäst tillfredsställer kraven på en bra term. De rekommenderade termerna anges vanligtvis som *uppslagstermer* i en *terminologisk ordlista* eller *termdatabas*.

38

sallittava termi

sv tillåten term
 en admitted term
 fr terme *m* toléré

termi, joka on arvioitu sopivaksi kuvaamaan tiettyä *käsitettä* ja jota käytetään *suositettavan termin* ohella

Sallittavat termit esitetään *terminologisissa sanastoissa* ja *termitietokannoissa* yleensä synonyymeina.

term som bedömts vara lämplig för ett visst *begrepp* och som används vid sidan av en *rekommenderad term*

De tillåtna termerna anges vanligtvis som synonymer i en *terminologisk ordlista* eller *termdatabas*.

39

hylättävä termi

sv avrådd term
 en deprecated term
 fr terme *m* déconseillé

termi, joka on arvioitu epäsopivaksi kuvaamaan tiettyä *käsitettä*

Syynä termin epäsopivuuteen voi olla se, että termillä viitataan toiseen käsitteeseen tai ettei termi täytä hyvälle termille asetettu kriteerejä.

term som bedömts vara olämplig för ett visst *begrepp*

Anledningen till att en term anges som avrådd kan vara att den också står för ett annat begrepp eller att den inte tillfredsställer kraven på en bra term.

40

vanhentunut termi

sv föråldrad term
 en obsolete term
 fr terme *m* désuet

termi, joka ei ole enää yleisessä käytössä

term som i praktiken inte längre används

41

lainatermi

sv lånad term
 en borrowed term
 fr emprunt *m*

termi, joka on otettu käyttöön toisesta kielestä tai toiselta *erikoisalalta*

Vieraasta kielestä lainattu termi sopeutetaan usein vastaamaan lainaavan kielen ääntämis-, tavutus- ja taivutussääntöjä. Esimerkiksi skanneri (englannin sanasta scanner).

term som är hämtad från ett främmande språk eller från ett annat *fackområde*

En lånad term som hämtas från ett främmande språk anpassas ofta när det gäller uttal, stavning och böjning till de regler som gäller i det lånande språket.

42

terminologinen fraasi; erikoiskielen fraasi

sv terminologisk fras
 en terminological phrase
 fr locution *f* terminologique

vakiintunut ilmaus, joka sisältää yhden tai useamman *terminin*

Esimerkiksi: langettaa tuomio.

fast ordförbindelse uppbyggd kring en eller flera *termer*

Exempel: avkunna en dom, iakttä varsamhet i trafiken.

43

termittäminen

sv terminologisering
en terminologization
fr terminologisation *f*

yleiskielen ilmauksen ottaminen käyttöön *terminä*

Esimerkiksi: työpöytä tietokoneen graafisessa käyttöliittymässä.

process som innebär att ett allmänspråkligt uttryck tas i bruk även som *term*

Exempel: besök inom hälso- och sjukvården.

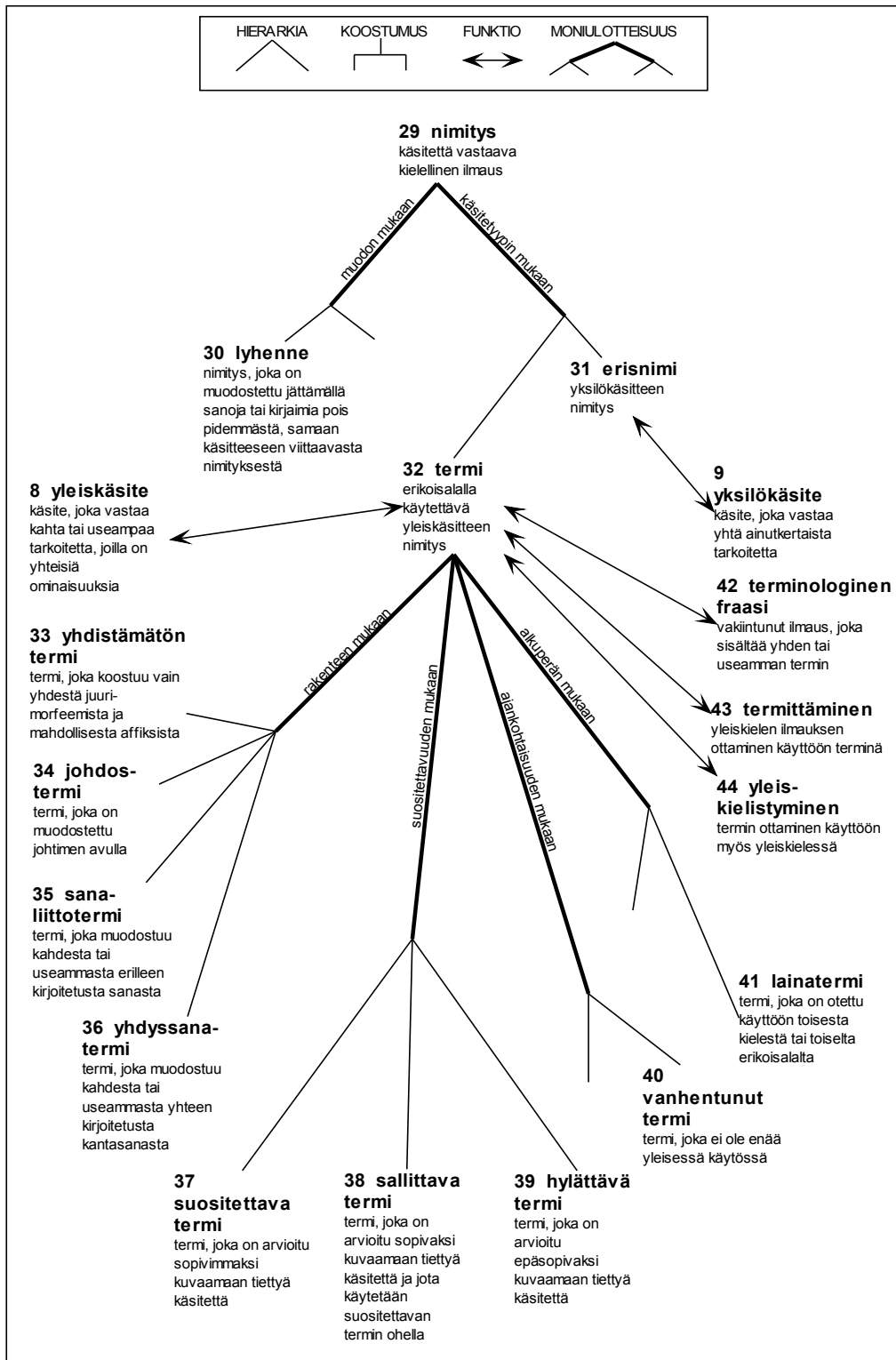
44

yleiskielistyminen

sv avterminologisering
en de-terminologization
fr déterminologisation *f*, banalisation *f*

termin ottaminen käyttöön myös yleiskielessä

process som innebär att en *term* tas i bruk även som allmänspråkligt uttryck

Käsittekaavio 5. Termit.

5 Termien ja käsitteiden suhteet

45

synonymia

sv synonymi
 en synonymy
 fr synonymie *f*

tietyissä kielessä samaan *käsitteeseen* viittaavien *nimitysten* välinen suhde

Esimerkiksi nimitysten pikseli ja kuvapiste välillä vallitsee synonymia. Nimityksiä, joiden välillä vallitsee synonymia, kutsutaan synonymymeiksi, jos ne voidaan korvata toisillaan kaikissa *konteksteissa*, ja lähisynonymymeiksi, jos ne voidaan korvata toisillaan vain tietyissä konteksteissa.

relation mellan *benämningar* som i ett givet språk står för samma *begrepp*

Synonymi råder t.ex. mellan bildpunkt och pixel. Benämningar som det råder synonymi mellan kallas för synonymer om de kan ersätta varandra i alla *kontexter* och för närsynonymer om de är utbytbara i enbart vissa kontexter.

46

antonymia

sv antonymi
 en antonymy
 fr antonymie *f*

suhde kahden *nimityksen* välillä, jotka tietyissä kielessä viittaavat vastakkaisiin *käsitteisiin*

Esimerkiksi lastauksen ja purkamisen sekä laskuveden ja nousuveden välillä on antonyminen suhde. Nimityksiä, joiden välillä antonymia vallitsee, kutsutaan antonyymeiksi.

relation mellan två *benämningar* som i ett givet språk står för motsatta *begrepp*

Antonymi råder t.ex. mellan lastning och lossning, ebb och flod. Benämningar mellan vilka det råder antonymi kallas antonymer.

47

vastaavuus; ekvivalenssi

sv ekvivalens; termekvivalens
 en equivalence
 fr équivalence *f*

suhde *nimitysten* välillä, jotka eri kielissä viittaavat samaan *käsitteeseen*

Tällaisessa suhteessa olevia nimityksiä kutsutaan vastineiksi. Täydestä vastaavuudesta on kyse silloin, kun nimitykset viittaavat täsmälleen samaan käsitteeseen ja osittaisesta vastaavuudesta silloin, kun käsitteet vastaavat toisiaan vain tietyiltä osin. Esimerkiksi kissa (suomi) ja katt (ruotsi) viittaavat samaan käsitteeseen, kun taas täti (suomi) ja moster (ruotsi) vastaavat toisiinsa vain osittain.

relation mellan *benämningar* som i olika språk står för samma *begrepp*

Benämningarna i en sådan relation kallas för ekvivalenter. Man skiljer mellan ”full ekvivalens” som råder när benämningar står för samma begrepp och ”delekvivalens” där begreppen i olika språk bara delvis överensstämmer med varandra. Full ekvivalens råder t.ex. mellan de begrepp som motsvarar engelskans terminology och svenskans terminologi. Delekvivalens råder t.ex. mellan forest (engelska) och skog (svenska) (inom skogvårdsområdet).

48

mononymia

sv mononymi
 en mononymy
 fr mononymie *f*

tietyissä kielessä esiintyvä *nimitysten* ja *käsitteiden* välinen suhde, jossa yhdellä käsitteellä on vain yksi nimitys

Mononyymisessa suhteessa olevia nimityksiä kutsutaan mononyymeiksi.

relation mellan *benämningar* och *begrepp* i ett givet språk där ett begrepp endast har en benämning

Benämningarna i sådana relationer kallas för mononymer.

49

monosemia; yksimerkityksisyys

sv monosemi
en monosemy
fr monosémie *f*

tietyissä kielessä esiintyvä *nimitysten* ja *käsitteiden* välinen suhde, jossa yksi nimitys viittaa vain yhteen käsitteeseen

Monoseemisessä suhteessa olevia nimityksiä kutsutaan monoseemeiksi.

relation mellan *benämningar* och *begrepp* i ett givet språk där en benämning endast står för ett begrepp

Benämningarna i sådana relationer kallas för monosemer.

50

polysemia

sv polysemi
en polysemy
fr polysémie *f*

tietyissä kielessä esiintyvä *nimitysten* ja *käsitteiden* välinen suhde, jossa yksi nimitys viittaa kahteen tai useampaan käsitteeseen, joilla on tiettyjä yhteisiä *käsitepiirteitä*

Polyseemisessä suhteessa olevia nimityksiä kutsutaan polyseemeiksi. Esimerkiksi lehti (kasvin tai kirjan).

relation mellan *benämningar* och *begrepp* i ett visst språk i vilken en benämning motsvarar två eller flera begrepp som har vissa gemensamma *kännetecken*

Benämningarna i en sådan relation kallas för polysemer. Exempel: order 'krav från överordnad på utförande av (viss) handling'; '(köparens) begäran om (produktion och) köp'.

51

homonymia

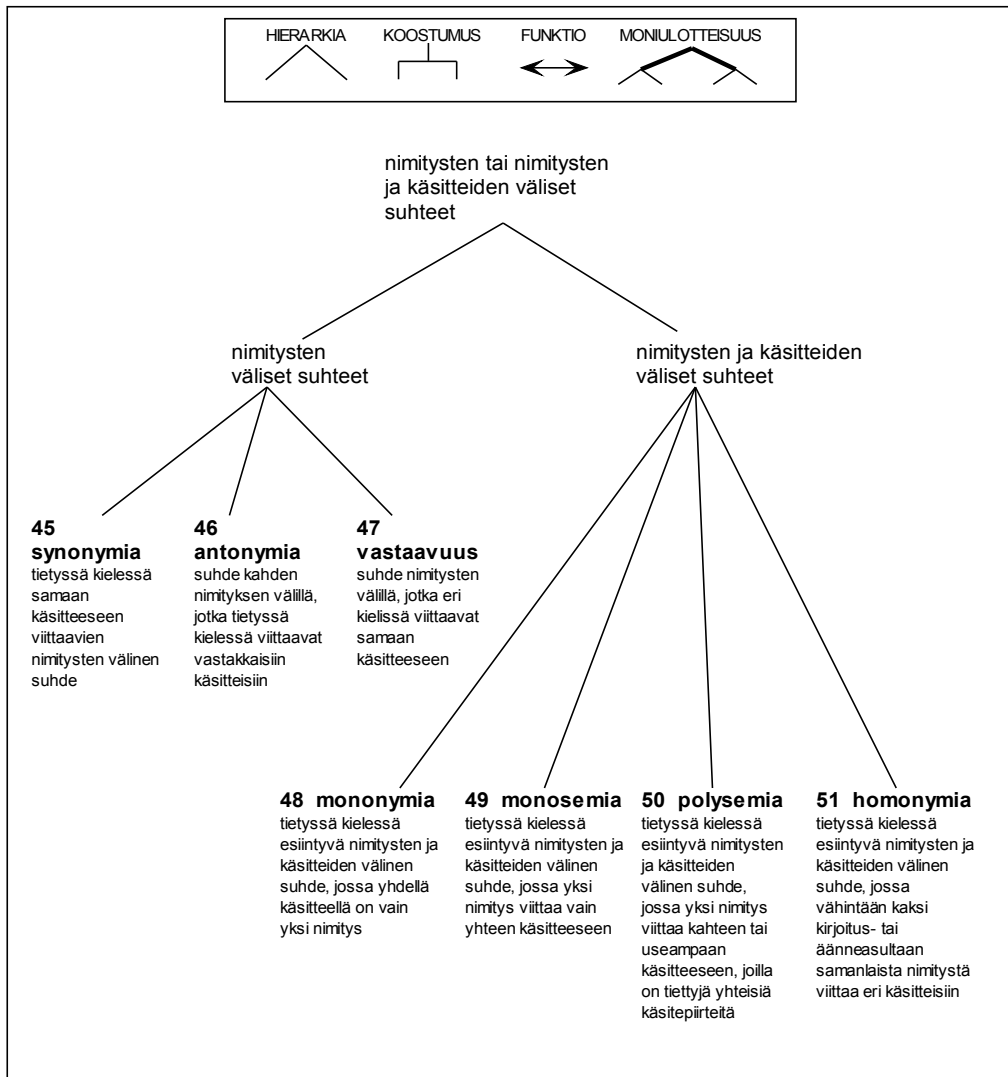
sv homonymi
en homonymy
fr homonymie *f*

tietyissä kielessä esiintyvä *nimitysten* ja *käsitteiden* välinen suhde, jossa vähintään kaksi kirjoitus- tai äänneasultaan samanlaista nimitystä viittaa eri käsitteisiin

Homonyymisessä suhteessa olevia nimityksiä kutsutaan homonyymeiksi. Esimerkiksi: kuusi (numero) ja kuusi (puu).

relation mellan *benämningar* och *begrepp* i ett visst språk där två eller fler benämningar som skrivs och/eller uttalas på samma sätt står för olika begrepp

Benämningarna i en sådan relation kallas för homonymer. Exempel: fil 'enkelriktad del av körbanda' 'typ av verktyg för bearbetning av material' 'filmjolk'; kål 'grönsak'; kol 'grundämne'.

Käsitekaavio 6. Termien ja käsitteiden suhteet.

6 Sanastotyö

52

erikoisala

sv fackområde *n*
 en subject field; domain
 fr domaine *m*

ala, joka vaatii erikoisosaamista

Erikoisala rajataan määrätarkoituksen mukaan.

ämnesområde som kräver specialistkunnande

Ett fackområdes gränsdragning bestäms utifrån ett syftesrelaterat perspektiv.

53

erikoiskieli

sv fackspråk *n*
 en special language; language for special purposes; LSP; language for specific purposes
 fr langue *f* de spécialité; LSP *f*

kielimuoto, jota käytetään viestinnässä tietyllä *erikoisalalla*

Erikoiskielen tunnusmerkkejä ovat erityisen *termistön* lisäksi tietyt tyylilliset ja syntaktiset piirteet.

språkform som används för kommunikation inom ett *fackområde*

Fackspråk kännetecknas förutom av specifik *terminologi (1)* också av vissa stilistiska och syntaktiska särdrag.

54

termistö

mieluummin kuin: terminologia (1)

sv terminologi (1)
 en terminology (1)
 fr terminologie *f* (1)

tiettyyn *erikoiskieleen* liittyvien *nimitysten* joukko

uppsättning *benämningar* som hör till ett *fackspråk*

55

nimistö

sv nomenklatur
 en nomenclature
 fr nomenclature *f*

termistö, joka on muodostettu systemaattisesti ennalta sovittujen nimeämissääntöjen mukaan

Nimistöjä luodaan esimerkiksi biologian, lääketieteen, fysiikan ja kemian *erikoisaloille*.

terminologi (1) som är systematiskt uppställd enligt på förhand etablerade namngivningsregler

Nomenklaturer utarbetas för olika *fackområden* som biologi, medicin, fysik och kemi.

56

terminologia (2); terminologiaoppi

sv terminologilära; terminologi (2)
 en terminology (2); terminology science
 fr terminologie *f* (2); science *f* de la terminologie

oppi *käsitteiden* ja *termistöjen* rakenteesta, muodostamisesta, kehityksestä, käytöstä ja käsittelystä eri *erikoisaloilla*

lära om struktur, bildning, utveckling, användning och hantering av *begrepp* och *terminologier (1)* inom olika *fackområden*

57

sanastotyö; terminologinen työsv terminologiarbete *n*; terminologiskt arbete *n*

en terminology work

fr travail *m* terminologique

työ, johon kuuluu tietyn *erikoisalan käsitteitä* ja niiden *nimityksiä* koskevan tiedon systemaattinen kerääminen, analysointi, kuvaaminen ja esittäminen

Sanastotyö perustuu *terminologiaan (2)* ja koostuu usein monista työvaiheista, joita ovat esimerkiksi *sanastus*, *käsiteanalyysi*, *määritelmien* kirjoittaminen, sopivien nimitysten valinta ja *termistön* esittäminen *terminologisena sanastona* tai *termitietokantana*.

arbete som innebär att man på ett systematiskt sätt samlar, analyserar, beskriver och presenterar ett visst *fackområdes begrepp* och deras *benämningar*

Terminologiarbete baseras på *terminologiläran* och omfattar många olika delmoment: *excerpering*, *begreppsanalys*, definitionsskrivning, val av lämpliga benämningar, presentation av *terminologi (1)* i *terminologiska ordlistor* och *termdatabaser* m.m.

58

sanastus

sv excerpering

en term excerption

fr dépouillement *m* terminologique

sanastotyön osa, jossa *korpuksesta* poimitaan olennaista *terminologista tietoa*

Sanastuksessa kerätään erityisesti *termejä* ja *määritelmiä*.

del av *terminologiarbete* som innebär att man söker igenom en *korpus* och lyfter ut relevanta *terminologiska data* ur denna

Vid excerpering är det särskilt *termer* och *definitioner* man försöker belägga.

59

korpus

sv korpus

en corpus

fr corpus *m*

kokoelma kielellistä aineistoa, jota käytetään tutkimuksessa

samling av språkligt material som används för undersökningar

60

terminologinen konkordanssi

sv terminologisk konkordans

en terminological concordance

fr concordance *f* terminologique

lista *korpuksesta* poimituista *nimityksistä konteksteineen* ja lähdeviitteineen

lista över *benämningar* extraherade från en *korpus* tillsammans med *kontext* och källhänvisningar

61

käsiteanalyysi

sv begreppsanalys

en concept analysis

fr analyse *f* de concepts

sanastotyön osa, jossa selvitetään ja kuvaillaan *erikoisalan käsitteiden* sisältöjä ja käsitteiden välisiä suhteita

del av *terminologiarbete* som består i att reda ut och beskriva ett *fackområdes begrepp* och relationerna mellan dessa

62

terminografia

sv terminografi
en terminography
fr terminographie *f*

sanastotyön osa, johon kuuluu *terminologisen tiedon* kirjaaminen ja esittäminen

del av *terminologiarbete* som omfattar registrering och presentation av *terminologiska data*

63

käsiteharmonisointi

sv begreppsharmonisering
en concept harmonization
fr harmonisation *f* des concepts

toiminta, jonka tavoitteena on vähentää tai poistaa vähäisiä eroja kahden tai useamman osittain päällekkäisen *käsitteen* välillä

Käsiteharmonisointi voi kohdistua yhden kielen eri aihepiirien tai eri kielten käsitteisiin.

aktivitet med syfte att minska eller eliminera smärre skillnader mellan två eller flera överlappande *begrepp*

Begreppsharmonisering kan genomföras mellan olika ämnesområden inom ett och samma språk, eller mellan olika språk.

64

termiharmonisointi

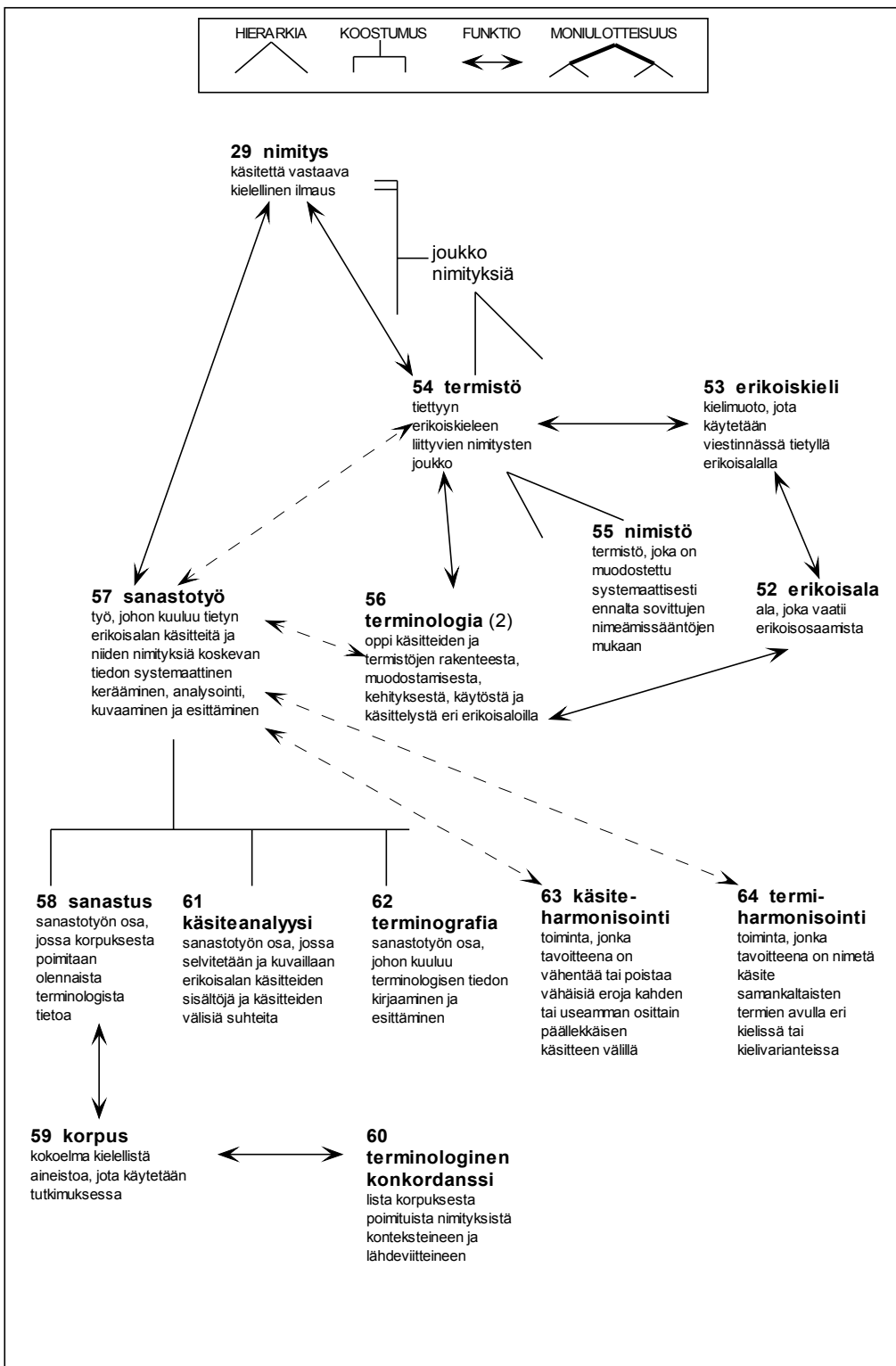
sv termharmonisering
en term harmonization
fr harmonisation *f* des termes

toiminta, jonka tavoitteena on nimetä *käsite* samankaltaisten *termien* avulla eri kielissä tai kielivariantteissa

Termiharmonisoinnin tuloksena voi olla esimerkiksi se, että termit kahdessa kielessä ilmentävät samoja tai samankaltaisia *käsitepiirteitä* tai että termien kirjoitus- tai äänneasu muistuttaa toisistaan. Kyse voi olla myös erikielisten termien *vastaavuuden* tai kielivarianttien välisen *synonymian* vakiinnuttamisesta.

aktivitet med syfte att på olika språk benämna ett *begrepp* med likartade *termer*

Termharmonisering kan t.ex. leda till att termer på två språk avspeglar samma eller liknande *kännetecken* eller att de liknar varandra på uttryckssidan. Det kan också handla om att fastställa ekvivalens mellan termer på olika språk eller att fastställa *synonymi* mellan två termer som benämner samma begrepp på samma språk.

Käsitekaavio 7. Sanastotyö.

7 Terminologisen tiedon esittäminen

65

terminologinen tieto

sv terminologiska data *pl*
 en terminological data
 fr donnée *f* terminologique

erikoisalojen käsitteisiin ja niiden *nimityksiin* liittyvä tieto

data som avser *begrepp* inom ett eller flera *fackområden* eller deras *benämningar*

66

termitietuemalli

sv termpostformat *n*
 en terminological format
 fr format *m* terminologique

malli tiedon rakenteellisesta esittämisestä *termitietueessa*

mall för uppställning och strukturering av data i en *termpost*

67

termitietue

sv termpost
 en terminological entry; terminological record; term record
 fr article *m* terminologique

terminologisesta tiedosta koostuvan rakenteisen aineiston osa, joka sisältää yhtä *käsitettä* koskevat tiedot

Termitietueessa tiedot on jaettu kenttiin. Tyypillisiä tietoja, jotka esitetään termitietueen kentissä ovat *termi*, aihealuemerkintä, kielimerkintä, kieliopillinen tieto, *konteksti*, *määritelmä*, *huomautus*, ristiviittaus ja muunkieliset vastineet.

del av en strukturerad terminologisk datasamling som avser ett visst *begrepp*

Data i en termpost är indelade i ett antal fält. Typiska uppgifter som kan redovisas i termpostens fält är: *term*, fackområdesbeteckning, språkbeteckning, grammatisk information, *kontext*, *definition*, *anmärkning*, korshänvisning och ekvivalenter på andra språk.

68

päätermi

sv uppslagsterm
 en entry term
 fr entrée *f*, vedette *f*

termi, jonka mukaan *termitietue* tai termiviittaus järjestetään sanastossa

Päätermi on tavallisimmin *suositettava termi*. Päätermi on yleensä termitietueen ensimmäinen sana.

term efter vilken en *termpost* eller hänvisningspost sorteras i en ordlista

En uppslagsterm är vanligtvis en *rekommenderad term*. Uppslagstermen är vanligen det första ordet i termposten.

69

huomautus; selite

sv anmärkning
 en note
 fr note *f*

käsitettä tai *termejä* koskeva lisätieto *termitietueessa*

Tyypillisiä huomautuksessa esitettäviä tietoja ovat esimerkit ja muut selventävät tiedot.

tilläggsinformation om begreppet eller termerna i en termpost

Typiska uppgifter som redovisas i en anmärkning är exempel och encyklopedisk information.

70

konteksti

sv kontext
 en context
 fr contexte *m*

tekstikatkelma, joka ilmentää *nimityksen* käyttöä

Joissakin tapauksissa konteksti auttaa lukijaa ymmärtämään *käsitteen* paremmin.

textavsnitt som visar hur en *benämning* används

I vissa fall hjälper kontexten läsaren att få en bättre förståelse av *begreppet*.

71

viittaus

sv hänvisning
 en reference
 fr référence *f*

termitietueen tieto, joka osoittaa saman termikokoelman toisessa termitietueessa olevaan lähikäsitteeseen

upplýsing i en *termpost* som hänvisar till ett relaterat begrepp i en annan termpost i samma termsamling

72

systemaattinen järjestys

sv systematisk uppställning
 en systematic arrangement; systematic order
 fr classement *m* systématique; ordre *m* systématique

sanaston järjestys, jossa *termitietueet* esitetään *käsitejärjestelmien* mukaisesti

uppställning i en ordlista där *termposterna* presenteras i en ordning som speglar de underliggande *begreppssystemen*

73

aakkosjärjestys

sv alfabetisk uppställning
 en alphabetical arrangement; alphabetical order
 fr classement *m* alphabétique; ordre *m* alphabétique

sanaston *termitietueiden* aakkosten mukainen järjestys

Aakkostus perustuu *päätermeihin*.

uppställning i en ordlista där *termposterna* presenteras i bokstavsordning

Termposterna är sorterade efter *uppslagstermen*.

74

yhdistelmäjärjestys

sv blandad uppställning
 en mixed arrangement; mixed order
 fr classement *m* mixte; ordre *m* mixte

sanaston järjestys, jossa *termitietueet* on aakkostettu systemaattisesti järjestettyjen osioiden sisällä

Kunkin osion termitietueet aakkostetaan *päätermin* mukaan.

uppställning i en ordlista där *termposterna* presenteras i bokstavsordning inom sinsemellan systematiskt ordnade avsnitt

Termposterna i varje avsnitt sorteras efter *upplagstermen*.

Ranskankielinen hakemisto / Index français

Les numéros de l'index renvoient aux numéros des fiches terminologiques.

abréviation	30	format terminologique	66
analyse de concepts	61	harmonisation des concepts	63
antonymie	46	harmonisation des termes	64
appellation	31	homonymie	51
article terminologique	67	langue de spécialité	53
banalisation	44	locution terminologique	42
base de données terminologiques	75	LSP	53
caractère	5	mononymie	48
caractère distinctif	7	monosémie	49
caractère essentiel	6	nom	31
champ conceptuel	15	nomenclature	55
champ notionnel	15	note	69
classement alphabétique	73	notion	1
classement mixte	74	objet	3
classement systématique	72	ordre alphabétique	73
compréhension	4	ordre mixte	74
concept	1	ordre systématique	72
concept coordonné	14	polysémie	50
concept général	8	référence	71
concept intégrant	12	relation associative	20
concept partitif	13	relation causale	22
concept subordonné	11	relation générique	18
concept superordonné	10	relation partie-tout	19
concept unique	9	relation partitive	19
concordance terminologique	60	relation pragmatique	20
contexte	70	relation temporelle	21
corpus	59	schéma conceptuel	17
définition	23	schéma notionnel	17
définition par compréhension	24	science de la terminologie	56
définition par extension	25	synonymie	45
définition par intention	24	système de concepts	16
définition tautologique	26	système de notions	16
définition tautologique externe	28	terme	32
définition tautologique interne	27	terme complexe	36
dépouillement terminologique	58	terme composé	35
dérivé	34	terme déconseillé	39
désignation	29	terme désuet	40
déterminologisation	44	terme privilégié	37
dictionnaire technique	76	terme simple	33
dictionnaire terminologique	76	terme toléré	38
domaine	52	terminographie	62
donnée terminologique	65	terminologie (1)	54
emprunt	41	terminologie (2)	56
entrée	68	terminologisation	43
équivalence	47	travail terminologique	57
extension	2	vedette	68

Englanninkielinen hakemisto / English index

Numbers in the index refer to the term record numbers.

abbreviation	30	LSP	53
admitted term	38	mixed arrangement	74
alphabetical arrangement	73	mixed order	74
alphabetical order	73	mononymy	48
antonymy	46	monosemy	49
appellation	31	name	31
associative relation	20	narrower concept	11
borrowed term	41	nomenclature	55
broader concept	10	note	69
causal relation	22	object	3
cause-effect relation	22	obsolete term	40
characteristic	5	part-whole relation	19
circular definition	26	partitive concept	13
complex term	36	partitive relation	19
compound term	35	polysemy	50
comprehensive concept	12	pragmatic relation	20
concept	1	preferred term	37
concept analysis	61	reference	71
concept diagram	17	simple term	33
concept field	15	special language	53
concept harmonization	63	subject field	52
concept system	16	subordinate concept	11
context	70	superordinate concept	10
coordinate concept	14	synonymy	45
corpus	59	system of concepts	16
definition	23	systematic arrangement	72
delimiting characteristic	7	systematic order	72
deprecated term	39	technical dictionary	76
derivative	34	temporal relation	21
designation	29	term	32
de-terminologization	44	term bank	75
domain	52	term excerption	58
entry term	68	term harmonization	64
equivalence	47	term record	67
essential characteristic	6	terminography	62
extension	2	terminological concordance	60
extensional definition	25	terminological data	65
external circular definition	28	terminological database	75
general concept	8	terminological dictionary	76
generic relation	18	terminological entry	67
genus-species relation	18	terminological format	66
homonymy	51	terminological phrase	42
individual concept	9	terminological record	67
intension	4	terminologization	43
intensional definition	24	terminology (1)	54
internal circular definition	27	terminology (2)	56
language for special purposes	53	terminology science	56
language for specific purposes	53	terminology work	57

Ruotsinkielinen hakemisto / Svenskt register

Numren i registret anger termpostnumren.

alfabetisk uppställning	73	lånad term	41
allmänbegrepp	8	mononymi	48
anmärkning	69	monosemi	49
antonymi	46	nomenklatur	55
associativ begreppsrelation	20	omfångsdefinition	25
avledd term	34	orsaksrelation	22
avrådd term	39	partitiv begreppsrelation	19
avterminologisering	44	polysemi	50
begrepp	1	proprium	31
begreppsanalys	61	referent	3
begreppsdiagram	17	rekommenderad term	37
begreppsfält	15	sammansatt term	36
begreppsharmonisering	63	sidobegrepp	14
begreppsinnehåll	4	sidoordnat begrepp	14
begreppsomfång	2	synonymi	45
begreppssystem	16	systematisk uppställning	72
benämning	29	särskiljande kännetecken	7
blandad uppställning	74	term	32
cirkeldefinition	26	termdatabas	75
definition	23	termekvivalens	47
delbegrepp	13	termharmonisering	64
del-helhetsrelation	19	terminografi	62
egennamn	31	terminologi (1)	54
ekvivalens	47	terminologi (2)	56
enkel term	33	terminologiarbete	57
excerpering	58	terminologilära	56
extension	2	terminologisering	43
extensionell definition	25	terminologiska data	65
fackområde	52	terminologisk databas	75
fackspråk	53	terminologisk fras	42
flerordsterm	35	terminologisk konkordans	60
förkortning	30	terminologisk ordbok	76
föråldrad term	40	terminologisk ordlista	76
generisk begreppsrelation	18	terminologiskt arbete	57
helhetsbegrepp	12	termpost	67
homonymi	51	termpostformat	66
hänvisning	71	tidsrelation	21
individualbegrepp	9	tillåten term	38
innehållsdefinition	24	underbegrepp	11
inre cirkeldefinition	27	underordnat begrepp	11
intension	4	uppslagsterm	68
intensionell definition	24	väsentligt kännetecken	6
kontext	70	yttre cirkeldefinition	28
korpus	59	överbegrepp	10
kännetecken	5	överordnat begrepp	10
logisk begreppsrelation	18		

Suomenkielinen hakemisto

Hakemiston numerot viittaavat termitietuenumeroihin.

aakkosjärjestys	73	nimistö	55
aikasuhde	21	nimitys	29
alamääritelmä	25	objekti	3
antonymia	46	olennainen käsitepiirre	6
ekstensio	2	olennaispiirre	6
ekstensionaalinen määritelmä	25	osakäsite	13
ekvivalenssi	47	polysemia	50
erikoisala	52	propri	31
erikoiskielen fraasi	42	päätermi	68
erikoiskieli	53	rinnakkaiskäsite	14
erisnimi	31	sallittava termi	38
erottava käsitepiirre	7	sanaliittotermi	35
erottava piirre	7	sanastotyö	57
funktiosuhde	20	sanastus	58
hierarkiasuhde	18	selite	69
hierarkkinen alakäsite	11	sisäinen kehämääritelmä	27
hierarkkinen käsitesuhde	18	sisältömääritelmä	24
hierarkkinen suhde	18	suositettava termi	37
hierarkkinen yläkäsite	10	synonymia	45
homonymia	51	systemaattinen järjestys	72
huomautus	69	syysuhde	22
hylättävä termi	39	syy-seuraussuhde	22
intensio	4	tarkoite	3
intensionaalinen määritelmä	24	temporaalinen käsitesuhde	21
johdostermi	34	termi	32
joukkomääritelmä	25	termiharmonisointi	64
kausaaalisuhde	22	terminografia	62
kehämääritelmä	26	terminologia (1)	54
kokonaisuuskäsite	12	terminologia (2)	56
konteksti	70	terminologiaoppi	56
koostumussuhde	19	terminologinen fraasi	42
koostumussuhteen alakäsite	13	terminologinen konkordanssi	60
koostumussuhteen yläkäsite	12	terminologinen sanasto	76
koostumussuhteinen alakäsite	13	terminologinen tieto	65
koostumussuhteinen yläkäsite	12	terminologinen työ	57
korpus	59	termistö	54
käsite	1	termitietokanta	75
käsiteanalyysi	61	termitietue	67
käsiteharmonisointi	63	termitietuemalli	66
käsitejärjestelmä	16	termittäminen	43
käsitejärjestelmäkaavio	17	ulkoinen kehämääritelmä	28
käsitekaavio	17	vanhentunut termi	40
käsitekenttä	15	vastaavuus	47
käsitepiirre	5	vieruskäsite	14
käsitteen ala	2	viittaus	71
käsitteen ekstensio	2	yhdistelmäjärjestys	74
käsitteen intensio	4	yhdistämätön termi	33
käsitteen sisältö	4	yhdyssanatermi	36
lainatermi	41	yksilökäsite	9
lyhenne	30	yksimerkityksisyys	49
mononymia	48	yleiskielistyminen	44
monosemia	49	yleiskäsite	8
määritelmä	23		

Hakemiston numerot viittaavat termitietuenumeroihin.